

OSVRT NA KNJIGU DAVORA MARIJANA RAT ZA BOSANSKU POSAVINU 1992. GODINE (2020.)

Autor: Lucian Borić¹

U izdanju Hrvatskoga instituta za povijest, 2020. godine izišla je knjiga Davora Marijana *Rat za Bosansku Posavinu*. Knjiga broji 357 stranica. Davor Marijan bavi se vojnom poviješću, a njegov znanstveni opus obiluje djelima vojne tematike i Domovinskoga rata: *Bitka za Kupres 1942.* (1999.), *Smrt oklopne brigade* (2002.), *Bitka za Vukovar* (2004.), *Graničari: prilog za ratni put 108. brigade Zbora narodne garde Republike Hrvatske* (2006.), *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat* (suautori Zdenko Radelić, Nikica Barić, Albert Bing i Dražen Živić, 2006.), *Oluja* (2007.), *Slom Titove armije* (2008.) i *144. brigada HV Sesvete: 1991.-1995.* (2008.). Osim toga, o spomenutim temama objavio je i niz znanstvenih članaka, prvenstveno u *Časopisu za suvremenu povijest*. Slijedom toga, svoje istraživanje nastavio je podrobno obradivši i rat u Bosanskoj Posavini 1992. godine.

Knjiga sadrži sljedeće dijelove: *Predgovor* (str. 9–11), *Osnovne značajke političkoga stanja u Bosni i Hercegovini 1991. – 1992.* (str. 13–24; s potpoglavljima *Značajke rata 1992.*, str. 20–22 i *Hrvatsko-muslimanski odnosi*, str. 22–24), *Međunarodni aspekt rata u Bosni i Hercegovini* (str. 25–31; s potpoglavljem *Planovi za unutarnji preustroj*, str. 25–31), *Bojno polje* (str. 33–35), *Sudionici* (str. 37–48; s potpoglavljima *Srpske snage*, str. 37; *Jugoslavenska narodna armija*, str. 37–39; *Vojska Republike Srpske*, str. 39–41; *Hrvatske snage*, str. 42 i *Operativna grupa „Istočna Posavina“*, str. 42–48), *Počeci rata* (str. 49–73; s potpoglavlji-
ma *Bosanska Posavina tijekom rata u Hrvatskoj*, str. 49–54; *Plan Drina*

¹ mag. educ. hist., boriclucian@gmail.com

i prvi srpski pokušaj osvajanja Bosanske Posavine, str. 54–55; Borbe za Bosanski Brod, str. 55–67; Derventa, str. 67–69; Modriča, str. 70–72 i Odžak, str. 72–73), Svibanj 1992. – mjesec velikih hrvatskih uspjeha (str. 75–81; s potpoglavljima Bosanskobrodsko-derventski dio bojišta, str. 76–79 i Borbe za Modriču, str. 79–81), Preokret: 1. – 23. lipnja 1992. (str. 83–92; s potpoglavljima Pripreme Srpske vojske za operaciju Koridor, str. 84–87 i Uvod u operaciju, str. 87–92), Proboj i širenje koridora (str. 93–127; s potpoglavljima Plan napada i koncentracija snaga 1. krajiškoga korpusa Vojske Republike Srpske, str. 93–95; Prva etapa operacije Koridor-92, str. 95–96; Zauzimanje Modriče, str. 96–98; Borbe za Jakeš i Pećnik, str. 98–99; Pad Dervente, str. 99–106; Hrvatske protumjere za zaustavljanje srpskih napada, str. 106–112; Druga etapa operacije Koridor-92 – izlazak srpske vojske na Savu, str. 112–113; Pravci Podnovlje – Velika Brusnica i Modriča – Odžak – Sava, str. 113 – 124; Pravac Derventa – Bosanski Brod, str. 124–126; Pokušaj rasterećenja hrvatskih snaga tijekom operacije Koridor-92, str. 126 i Umjesto zaključka, str. 126–127), Borbe za Bosanski Brod od sredine srpnja do 6. listopada 1992. (str. 129–168; s potpoglavljima Angažirane snage na bosanskobrodsko-derventskom mostobranu, str. 129–131; Tijek borbi od sredine srpnja do sredine kolovoza 1992., str. 131–138; Borbe za Kostreš i Bijelo Brdo od 19. kolovoza do 7. rujna 1992., str. 138–145; Nastavak srpskih napada u rujnu 1992., str. 146–156 i Pad Bosanskog Broda, str. 156–168), Oraško-domaljevački dio bojišta (str. 169–188; s potpoglavljima Zauzimanje Bosanskog Šamca i napad na Orašje, str. 170–173; Oraško-domaljevačko bojište tijekom operacije Koridor, str. 173–180 i Borbe u jesen 1992., str. 181–188), Bojište Brčko i Gradačac (str. 189–197; s potpoglavljima Borbe na području općine Brčko, str. 190–192 i Borbe na području općine Gradačac, str. 193–197), Slavonski Brod – napadi iz zrakoplovstva i teror dalekometnoga topništva (str. 199–203), Usporedba sukobljenih strana (str. 205–249; s potpoglavljima Organizacija snaga i ljudski čimbenik, str. 206–214; Moral i (ne)

motiviranost za rat u Bosni i Hercegovini, str. 214–229; *Zapovijedanje*, str. 229–235; *Obavještajne prosudbe*, str. 235–239; *Logističko osiguranje*, str. 239–242; *Sanitetsko zbrinjavanje*, str. 242–243; *Taktičke značajke borbi*, str. 244–248 i *Gubici*, str. 248–249), *Neke značajke rata u Bosanskoj Posavini* (str. 251–275; s potpoglavljima *Bosanska Posavina kao „Pale sam na svijetu“*, str. 251–259; *Srpski ratni cilj u Bosanskoj Posavini*, str. 259–260; *Ratna svakodnevnica i civilno-vojni odnosi*, str. 260–272 i *Srpska strana rata*, str. 272–275), *Kontroverze, nedoumice i prilozi za teoriju zavjere* (str. 277–311; s potpoglavljima *„Sporazum“ u Grazu i koridor u Bosanskoj Posavini*, str. 279–286; *Zaleđe hrvatskih vojnih uspjeha u svibnju 1992.!?*, str. 286–289; *„Svakim ulaskom hrvatske vojske gubio se teritorij“*, str. 289–298; *„Jesu li promaknuća bila nagrada za povlačenje, za uspješno obavljen zadatak?“*, str. 299–307; *Slavonskobrodski lobi ili borbe za vlast u Bosanskoj Posavini*, str. 308–310 i *Smrt 12 banjalučkih beba*, str. 310–311), *Krivac za pad Bosanskog Broda* (str. 313–329), *Zaključak* (str. 331–333), *Summary* (str. 334–337), *Popis kratice* (str. 338–340), *Izvori i literatura* (str. 341–349), *Kazalo osobnih imena* (str. 351–352) i *Kazalo važnijih zemljopisnih pojmova* (str. 353–357). Na kraju knjige nalaze se još i prilozi od 26 zemljovidna.

Već u samomu *Predgovoru* knjige, u prvomu odlomku, autor čitatelju neizravno obznanjuje cilj knjige. Naime, polazeći od teze kako se već tijekom rata ustalilo mišljenje kako Bosanska Posavina nije izgubljena zbog nadmoći srpskih snaga, već „zaplotnjačkih igara“ prvoga hrvatskog predsjednika, dr. Franje Tuđmana, i njemu najbližih suradnika, počevši od ministra obrane Gojke Šuška, autor najavljuje kako će, kroz analizu arhivskih dokumenata, pokazati kako navedena „hajka“ uglavnom nema uporišta u izvorima (usp. str. 9). U svomu prepoznatljivom stilu, s obiljem arhivskih dokumenata, Marijan tako pruža povijesni pregled rata u Bosanskoj Posavini 1992. godine, od ožujka odnosno pokušaja provedbe plana *Drine* od stra-

ne JNA, a za koji Marijan smatra da predstavlja prvi srpski pokušaj osvajanja Bosanske Posavine (usp. str. 54–55), do listopada odnosno pada Bosanskoga Broda. Težište knjige leži na razmatranju događaja u šest općina u kojima je hrvatska Operativna grupa *Istočna Posavina* (OGIP, vidi opširnije str. 42–48) imala efektivno zapovijedanje, a to su Bosanski Brod, Bosanski Šamac, Derventa, Modriča, Odžak i Orašje (usp. str. 11). Dotiču se i općine Brčko i Gradačac, u kojima su muslimani imali većinu, jer bez razumijevanja hrvatsko-muslimanskih odnosa nije moguće u potpunosti razumjeti ni rat u Bosanskoj Posavini. Od arhivskih dokumenata, osnovu knjige čine prilozi za monografiju o 108. brigadi HV-a, koja je ujedno i najduže bila na području Bosanske Posavine, te dokumenti Operativne grupe *Istočna Posavina*, Operativne zone *Osijek*, Zapovjedništva Slavenskoga bojišta i Glavnog stožera HV-a. Osim toga, Marijanu je bio ustupljen i dio dokumenta koji svjedoče o 1. KK-a Vojske Republike Srpske (usp. str. 9–10). Može se reći kako je arhivskim korpusom autor pružio kvalitetan temelj razmatranju problematike, nastojeći ujedno prikazati i srpsku stranu.

Knjiga je od velike važnosti i za biografiju generala Slobodana Praljka, kojega se također često optužuje za pad Bosanske Posavine, a koji je, tijekom dugotrajnoga sudskoga procesa u Haagu, 2007. godine objavio knjižicu u kojoj je, uz nekoliko kartica teksta u faksimilima, dao i četrdesetak dokumenata za koje je smatrao da će znatno pridonijeti razumijevanju rata. Uz knjižicu, distribuiran je bio i CD s oko 700 dokumenata, koji su do rujna 2018. bili dostupni na njegovoj internetskoj stranici, sve kao prilog njegovoj obrani, no stranica se u međuvremenu ugasila (usp. str. 9). Prema vrlo oštroj ocjeni Marijana, „hrvatsko djelovanje u Bosanskoj Posavini nije bilo predmet interesa haških tužitelja, što nije iznenađenje jer se

nije uklapalo u jednostranu sliku rata koju su konstruirali“ (str. 9). Većina objavljenih dokumenata s Praljkove internetske stranice u konačnici je objavljena u drugoj knjizi o Bosanskoj Posavini, gotovo identičnoga naziva (*Rat u Bosanskoj Posavini 1992.*, 2009.), iz pera i ruku Jerke Zovka, niže rangiranoga časnika u 108. brigadi HV-a, na koju je Marijan već prije dao i osvrt (2010.)². Iako je Zovkova knjiga očuvala Praljkove dokumente, Zovak se, prema ocjeni Marijana, nije pretjerano bavio dilemom zašto bi osoba koju se optužuje za pad Bosanske Posavine (Praljak, usp. str. 300) te dokumente i objavila, a s obzirom na to kako u Zovkovoј knjizi dominira tvrdnja kako je Bosanska Posavina pala uslijed političkih dogovora Hrvatske i Srbije, konkretiziranim 6. svibnja 1992. sporazumom čelnika Hrvatskoga vijeća obrane Mate Bobana i čelnika Srpske republike BiH Radovana Karadžića u Grazu, u određenim elementima Marijan ju vidi i reprezentativnim primjerom „u Hrvatskoј tako raširene i u nekim krugovima krajnje popularne teorije zavjere“ (usp. str. 9)³. Osim knjige Jerke Zovka, i Novica Simić, komandant Glavnog štaba Vojске Republike Srpske, objavio je monografiju o Bosanskoj Posavini (*Operacija „Koridor-92“*, 2011.), koju Marijan ocjenjuje izrazito korisnom, izuzet njezinoga „neodrživog“ političkog uvoda (usp. str. 11). Slijedom toga, novu knjigu Marijana moguće je, dakle, shvatiti i kao njihovu kritiku, ali i nadopunu.

U novije vrijeme objavljeni su i intervjui s generalima Petrom Stipetićem, Antonom Tusom te Vinkom Begićem, jednim od ratnih političkih čelnika posavskih Hrvata, a jedan od motiva koji je svakako potaknuo Marijana na pisanje monografije o Bosanskoj Posavini leži i u činjenici što se dani memoari u intervjuima ne poklapaju u potpunosti s podacima iz arhivskih izvora (usp. str. 10). Marijan je time, prije svega mladim i zainteresiranim povjesničarima za tematike Domovinskoga rata, neizravno obznanio i gdje leži obilje pro-

²Časopis za suvremenu povijest, br. 3, 2010., str. 906–908.

³Usp. i Marijanov osvrt u Časopisu za suvremenu povijest, br. 3, 2010., str. 907.

stora za buduća istraživanja – u usporedbi navoda iz arhivske dokumentacije s navodima koje su istaknute osobe rata dale u kasnijim intervjuima. Osim, dakle, primarne faktografske vrijednosti koju knjiga Davora Marijana pruža, knjiga daje i niz perspektiva kroz koje je moguće gledati na tematiku Domovinskoga rata, a koje onda sa sobom povlače i niz neistraženih prostora kojima će se možda, u bližoj budućnosti, netko iz mlađih naraštaja baviti.

Knjigu je tematski moguće podijeliti na dva dijela – u prvom dijelu, do poglavlja *Usporedba sukobljenih strana*, kronološkim redoslijedom iznosi se tijek rata i činjenice, uvelike potkrijepljene arhivskim navodima, a drugi dio autor je posvetio temeljitoj analizi rata, pokušavši pritom dati i sliku ratne svakodnevice, ali i odgovoriti na neka krajnje kontroverzna pitanja. U kratkim crticama, tijek rata moguće je prepričati na sljedeći način. Rat je započeo u ožujku 1992. kada je JNA, osloncem na Doboju, pokušala izbiti na rijeku Savu, međutim, već u travnju doživjela je težak poraz kod Gornjih Koliba. Mjesec svibanj mjesec je hrvatskih uspjeha u kojem je JNA odbačena do rijeke Bosne, a Hrvati su ujedno osvojili i Modriču, čime je presječna veza između srpskih Krajina i Semberije. Hrvatske uspjehe „poremetila je“ opomena međunarodne zajednice, tj. Vijeća sigurnosti UN-a (15. svibnja), a vrijedna teza koju Marijan iznosi jest i ta kako je Hrvatska vojska, s obzirom na to da Sarajevo nije željelo sklopiti sporazum s Hrvatima i tako legalizirati nazočnost HV-a na teritoriju BiH, na teritoriju BiH bila *de facto* nezakonito. Srpski protuudar došao je ubrzo, u mjesecu lipnju, od tada redom Srbi zauzimaju Modriču, Derventu i Odžak, a pad Bosanskoga Broda (6. listopada 1992.) uzima se i kao pad zapadnoga dijela Bosanske Posavine, nikako i cijele Bosanske Posavine, s obzirom na to da se istočni dio uspio othrvati napadima (usp. str. 331–332). U konačnici, u svojem *Zaključku* Marijan navodi kako se srpska nadmoć temeljila na dijelu

ustrojbenih sastava naslijeđenih od JNA, manjim promjenama položaja na bojištu, manjim odmaranjima, te jasnim ciljem borbe, što je onda zasigurno utjecalo i na veću motiviranost vojnika (usp. str. 332).

Iako, dakle, postoje i još neke monografije o ratu na području Bosanske Posavine, mogu reći da bih svakom zainteresiranom pojedincu, prije svega, preporučio knjigu Davora Marijana, prvenstveno zbog obilate arhivske građe kojom autor potkrjepljuje svoje navode. Marijanova knjiga, prije svega, skreće pozornost i na niz drugih čimbenika koji utječu na ratni ishod, a koji zainteresiranom istraživaču možda i nisu na umu. Iako je tu još čitav niz stavki kroz koje knjiga odiše svojom vrijednošću, vjerujem da je i kroz ove najosnovnije iz ovoga osvrta čitatelj uvidio u čemu leži važnost pisanja o Domovinskomu ratu, kao i koliko on prostora još otvara. Vjerujem da će Marijanova knjiga izazvati niz reakcija, možda će u skorije vrijeme nastati i još jedna monografija s oprječnim mišljenjima, no mislim da će Marijanove argumente, u bližoj ili daljoj budućnosti, teško tko opovrgnuti.